

DETERMINANTS OF DIVORCE IN TURKEY: PANEL DATA ANALYSIS

Ece ERKAN* , Rahmi YAMAK **

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Ekonometri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi

** Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Ekonometri Bölümü, Prof. Dr.,

E-mail: eceerkannn@gmail.com, yamak@ktu.edu.tr

Copyright © 2017 Ece ERKAN , Rahmi YAMAK. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

In today's world, the phenomenon of divorce has been simplified into a something fashionable with the effects of social transformation and become a rapidly growing social problem. Understanding the phenomenon of divorce and accurately analyzing the rapid growth in crude divorce rates in Turkey depends on the isolation of the factors which cause the couples to terminate their family unions. The purpose of this study is to investigate the determinants of crude divorce rates in all of Turkey on the basis of 26 sub-regions, for the period of 2007-2015. It is thought that the study will make a serious contribution to the available literature by virtue of highlighting regional differences and being comprehensive. Our analysis utilizes panel datasets based on labor force status, education level and the country's overall development level. In this study, we propose seven different models using fixed and random effects panel regression models. To broadly share our findings, female labor force participation rates and unemployment rates increase the rate of crude divorce. An adverse relationship was found between male unemployment rates and crude divorce rates. When we looked at education, we observed that an increase in women's education levels increased crude divorce rates in Turkey. We find a positive correlation between per capita electricity consumption and crude divorce rates. Moreover, we show that there are significant regional differences between the East and the West of Turkey insofar as divorce rates are concerned.

Key Words: Divorce, Education, Labor Force Participation of Women, Unemployment Rate, Panel Data Analysis

JEL Classification: J12, J21, C01

TÜRKİYE'DE BOŞANMA OLGUSUNUN BELİRLEYİCİLERİ: PANEL VERİ ANALİZİ¹

ÖZET

Günümüz Dünyasında boşanma olgusu toplumsal dönüşümün etkisiyle birlikte oldukça basitleştirilerek bir moda haline gelmiş ve hızla artan toplumsal bir soruna dönüşmüştür. Öncelikle, boşanma olgusunun açıklanabilmesi ve kaba boşanma hızında yaşanan dramatik seyrin doğru değerlendirilebilmesi çiftleri aile birliğine son verme yoluna iten faktörlerin neler olduğunun belirlenmesine bağlıdır. Bu çalışmanın amacı 26 alt bölge bazında tüm Türkiye’de kaba boşanma hızının belirleyicilerini 2007-2015 dönemi kapsamında araştırmaktır. Çalışmanın hem ülke genelinde kapsayıcı bir araştırma olması hem de bölgesel farklılıkları ortaya koyması bakımından literatüre ciddi bir katkı yapacağı düşünülmektedir. Yapılan analizlerde, işgücü durumu, eğitim seviyesi ve ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi veren panel veri setleri kullanılmıştır. Çalışmada panel sabit ve rassal etkiler regresyon modelleri kullanılarak yedi farklı model tahmin edilmiştir. Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde kadın

¹ Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı “‘Türkiye’de Boşanma Olgusunun Belirleyicileri: Panel Veri Analizi” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir

işgücüne katılımı ve işsizlik oranının kaba boşanma hızını artırdığı görülürken, erkek işsizlik oranı ile boşanma arsında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Eğitim durumlarına bakıldığında ise Türkiye’de kadın eğitim seviyesinin artması boşanmaları artırmaktadır. Kişi başı elektrik tüketimi ile boşanma arasında doğru yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca analizler sonucunda Türkiye’nin doğusu ile batısı arasında önemli ölçüde bölgesel farklılıkların olduğu görülmüştür.

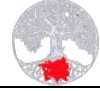
Anahtar Kelimler: Boşanma, Eğitim, Kadınların İşgücüne Katılım Oranı, İşsizlik Oranı, Panel Veri Analizi

1. GİRİŞ

Boşanma, hukuki, psikolojik, sosyolojik ve iktisadi açıdan değerlendirilebilecek çok geniş kapsamlı bir olgudur. Genel olarak boşanma; çiftlerin yıpratıcı bir süreç sonucunda almış oldukları üzücü ve zor bir karar olarak bilinse de günümüzde toplumsal dönüşümün etkisiyle birlikte oldukça basitleştirilerek bir moda haline gelmiş ve hızla artan toplumsal bir soruna dönüşmüştür. Özellikle Dünyanın güçlü ekonomileri arasında yer alan ABD ile Rusya ve Litvanya, Letonya gibi birçok Avrupa Ülkesinde boşanma oranlarının yüksekliği Dünya gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’deki boşanma oranları dış dünya oranlarına kıyasla çok yüksek olmamakla birlikte gitgide artan bir eğilimdedir. Özellikle 2001 yılında kaba boşanma hızı bir önceki yıla göre %160 artarak %1.35’e yükselmiştir. 2000 yılında 34 bin 862 olan boşanma sayısı, 2001 yılında 92 bin 994’e ulaşmış ve sürekli bir artış eğilimine geçmiştir. 2015 yılına gelindiğinde evlenme sayısı 602 bin 982 iken bu sayının neredeyse dörtte biri kadar kişi aynı yıl boşanmıştır. Bu durum ülkemiz için boşanmanın yakın gelecekte ciddi bir toplumsal sorun haline dönüşme yönünde ilerlediğini açıkça göstermektedir.

Toplumun temel yapı taşı olarak nitelendirilen ailede meydana gelen çözümler sadece çiftler ve çocuklar üzerinde kalmayıp tüm toplum üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yüzden boşanma olgusu büyük önem arz eden toplumsal bir sorundur. Boşanmanın birçok sosyo-ekonomik ve demografik nedenleri mevcut olmasına karşın özellikle ülkemizde bu nedenler arasında ön plana çıkan faktörlerin neler olduğu ve bu faktörlerin boşanma hızını nasıl etkilediği konusunun incelenmesi bir zaruriyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle boşanma olgusunun açıklanabilmesi; yaşanan dramatik artışların nedenlerinin sağlıklı bir şekilde tespit edilmesine bağlıdır. Gelişen dünyada yaşanan bireyselleşme eğilimleri, teknolojik gelişmeler, bireylerin eğitim seviyesindeki iyileşmeler, dinsel kurumların evlilik üzerinde yaratmış olduğu baskının hafiflemesi, küreselleşme, nüfusun büyük bir çoğunluğunun kentlerde toplanması, ekonomik özgürlüğe sahip kişi sayısının artması, gelenekselleşmiş aile yapısındaki kültürel ve ahlaki değerlerden uzaklaşma gibi birçok faktörün çiftleri boşanma eğilimine sürüklediği gündelik hayatta hep tartışma konusu olmuştur. Fakat bu faktörler içinde hangilerinin gerçekten boşanma üzerinde bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin yönü tam anlamıyla bilinmemekte olup toplumdan topluma hatta şehirden şehre değişebilmektedir. Bu yüzden boşanma olgusunun belirleyicilerinin sağlıklı bir biçimde tespit edilmesi gerekmektedir. Böylelikle tespit edilen faktörler çerçevesinde uygun koşullar yaratılarak aile bütünlüğünün devamı etkin bir biçimde sağlanabilir.

Türkiye’de her bir bölgenin kendine özgü kültürel ve demografik dinamikler barındırması bölgeler arası göstergelerde önemli sapmalara neden olmaktadır. Örneğin; 2015 yılında işsizlik oranı ülkemizde %10.3 iken TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2’de yer alan ve Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illerinden oluşan bölgede bu oran %24.5 olup, ülke ortalamasının oldukça üstündedir. En düşük işgücüne katılım oranı yine bu illerin oluşturduğu bölgede görülmektedir. Mardin, Batman, Şırnak, Siirt’de işsizlik oranlarının yüksek, işgücüne katılımın düşük olmasının bu bölgede uzun yıllardır yaşanan ve son yıllarda ciddi ölçüde artış göstererek ülke gündemini sarsan terör sorunundan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Ülkemizde

büyük şehirlerin sağlamış olduğu imkânlar doğrultusunda eğitim seviyesi doğal olarak bu şehirlerde yüksektir. Yine her bölgenin gelenek göreneklere bağlılığı, aile yapıları ve modernleşme süreçleri birbirlerinden oldukça farklılık göstermektedir. Türkiye'nin batısına doğru gidildiğinde kalıplaşmış birçok toplumsal norm yıkılarak geleneksel aile yapısından uzaklaşmıştır, doğu bölgelerinde ise bu durum tam tersidir. Bu bakımdan çalışmada özellikle panel veri seti kullanılmış olup, Türkiye'de boşanma olgusunun belirleyicilerinin bölgesel farklılıklar dikkate alınarak araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda TÜİK İstatistiki Bölge Birimler Sınıflandırması Düzey 2'de yer alan 26 alt bölgeye ilişkin ve 2007-2015 dönemi kapsamında işgücü durumu, eğitim seviyesi ve bölgenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi veren veriler kullanılmıştır. Çalışmada Türkiye'nin her bir bölgesini dikkate aldığından yerel bir çalışma olmayıp ülke genelinde kapsayıcı bir araştırma niteliğindedir. Bu zamana kadar yapılmış olan birçok çalışmada kullanılan anket verilerinin yerine bu çalışmada TÜİK tarafından her bir bölge için hesaplanan verilerin kullanılması, çalışma sonuçlarını diğer çalışmalara nazaran daha gerçekçi kılmaktadır. Bu yönleri ile çalışmanın literatüre ciddi bir katkı yapacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın sonraki bölümlerinde öncelikle boşanma olgusuna ilişkin literatür taraması verilmiştir. Daha sonra çalışmada kullanılan ekonometrik yöntem ve veri seti tanıtılmıştır. Son bölümde ise gerçekleştirilen panel veri analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Demografik Açıdan Boşanma

Boşanma Literatüründe evlilik süresi ile boşanma arasındaki ilişkiye bakıldığında genel olarak kişilerin evlilik süresi arttıkça boşanma olasılıklarının azaldığı görülmektedir. South ve Spitze (1986), ABD için yapmış oldukları çalışmada genç ve yetişkin kadınlara ilişkin veriler kullanarak boşanma olgusunun belirleyicilerinin evlilik süresine göre nasıl farklılaştığını araştırmışlardır. Çalışmalarında evlilik süresi ve boşanma olasılığı arasında ters yönlü bir ilişki saptamışlardır. 0-2 yıl evlilik süresine sahip olup 16 yıldan daha fazla eğitim görmüş kadınlar ile 3-5 yıl evlilik süresine sahip olan kadınların eğitim katsayısını negatif, 11-20 ve 21-36 yıl evli kalmış kişilerde ise eğitim katsayısını pozitif olarak bulmuşlardır. South ve Spitze (1986), çalışmalarında evliliğin ilk yıllarında eğitimin bireyleri boşanmaktan uzaklaştırıyor gibi gözüktüğünü fakat evliliğin daha sonraki yıllarında kişilerin boşanma olasılığının yüksek olduğunu fark etmişlerdir.

Keskin (2007), Niğde ili için yapmış olduğu çalışmasında boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ile boşanan çiftlerin sosyal yapısını belirlemeye çalışmış ve boşanma olgusunun ortaya çıkardığı sonuçları toplumsal ve bireysel düzeyde ele alıp incelemiştir. Çalışmanın araştırma kapsamını Niğde ilinden rastgele olarak seçilmiş olan boşanmış 10 erkek ve 15 bayan oluşturmaktadır. Çalışmasından elde ettiği sonuçlara göre araştırma kitlesinde yer alan 25 kişiden 18'inin evlilik süresi 5 yıl ve altında, 3'ünün 6 yıl ve 4'ünün 6 yıl ve üstünde olduğunu tespit etmiştir. Keskin (2007), Niğde ilinde boşanmaların en çok evliliğin ilk 5 yılında meydana geldiğini ifade etmiştir. Sucu (2007), Sakarya ilindeki boşanmış kadınlar üzerinde anket veri analizi yaparak boşanmış kadınların boşanma nedenlerini ve karşılaştıkları güçlükleri saptamaya çalışmıştır. Araştırma verilerine göre evlilik süresi, boşanma kararının alınmasında

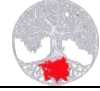
belirleyici olmaktadır. Çalışmasında evliliğin ilk beş yılı içinde boşanma oranları %40 iken, ikinci beş yılda bu oran %32’ye, üçüncü beş yılda ise %18’e düşmektedir.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009) ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) tarafından yapılan çalışmalar Türkiye geneli boşanma üzerine yapılmış olan en kapsamlı araştırmalardır. Bu araştırmaların genel amacı Türkiye’de boşanmaya yol açan sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik nedenleri tespit etmek ve boşanmaya ilişkin hukuksal sürecin olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymaktır. Yapılan iki farklı çalışmada da TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 1 temel alınarak 12 bölgeyi temsil eden illerden seçilen bir örneklem kullanılmıştır. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009), yapmış olduğu araştırma sonucunda boşanmaların çoğunun ilk beş yıl içerisinde gerçekleştiğini tespit etmiştir. Boşanma Nedenleri Araştırması ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014), tarafından yapılan çalışmada ise görüşülen kişiler ortalama 11 yıl evli kalmıştır. Boşanmış kişilerin %3’ü 1 yıldan kısa süre içinde, %26’sı 1 - 5 yıl içinde, %24’ü 6 - 10 yıl içinde, %47’si ise 10 yıldan uzun süre evli kaldıktan sonra boşanmıştır.

Salman ve Uzunboylu (2011) tarafından KKTC için yapılan anket çalışmasında katılımcıların yarısından çoğu 1 ile 10 yıl arasında evli kalmış ve boşanmışlardır. 16 yıl evli kalıp boşanan bireyler ise azımsanamayacak orandadır. Meder ve Gültekin (2012), 2001-2009 dönemi kapsamında, Türkiye’de boşanma eğilimlerini araştırmışlardır. Çalışmalarında 2001-2003 döneminde evliliklerinin 1 yılını doldurmamış ve 2008-2009 yıllarında en az 11 yıl evli kalmış çiftlerin boşanmalarında artış yaşandığını tespit etmişlerdir.

Boşanma Literatüründe eğitim ile boşanma arasındaki ilişkiye bakıldığında boşanan kişilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Fakat eğitim seviyesi ile boşanma olgusu arasında ters yönlü ilişkinin varlığını ileri süren çalışmalarda mevcuttur. Türkiye’de boşanma üzerine yapılan en önemli çalışmalardan bir diğeri Arıkan (1992)’ye aittir. Arıkan (1992), yapmış olduğu araştırmasında sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış kadınların kendilerini boşanmaya dek götüren süreçteki durumlarını, geçimsizlik nedenlerini, boşanma aşamasında ve boşandıktan sonra karşılaştıkları güçlükleri, geleceğe ilişkin beklentilerini ve bazı değişkenler arasındaki ilişkileri saptamaya çalışmıştır. Çalışmanın araştırma kapsamını Ankara’da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvuran 161 boşanmış kadın oluşturmaktadır. Arıkan (1992), kitle içinde yer alan kadınların eğitim durumlarını incelediğinde büyük bir kısmının ilkökul mezunu ve okuma yazma bilmediğini ve boşanan erkek eşlerin büyük bir kısmının ilkökul mezunu olduğunu tespit etmiştir.

Härkönen ve Dronkers (2006), kadınların eğitim durumları ile boşanma olasılıkları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu amaçla 16 Avrupa Ülkesi ve ABD’ye ilişkin 1989-1999 dönemini kapsayan bir veri seti kullanmışlardır. Estonya, Finlandiya, Batı Almanya, Macaristan, Letonya, İsveç ve İsviçre’de kadınların eğitim durumunun boşanma üzerinde bir etkisi yoktur. Fransa, Yunanistan, İtalya, Polonya ve İspanya’da yüksek eğitim seviyesine sahip olan kadınlarda boşanma olasılığının arttığını tespit etmişlerdir. Keskin (2007), yapmış olduğu araştırma sonucunda Niğde ilindeki boşananların çoğunun eğitimsiz kişiler olduğunu saptamıştır. Sucu (2007), Sakarya ili üzerinde yapmış olduğu araştırmasında boşanmış çiftlerin %38’lik bir kısmının farklı etnik ve sosyal-kültürel çevreye sahip olduğunu ve eğitim durumlarının lise ile ilkökulda yoğunlaştığını tespit etmiştir. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009) tarafından yapılan çalışmada boşananların %40’ının lise ve dengi okul, %19’unun ilkökul, %17’sinin lise mezunu olduğu, 4 kişinin okuryazar olmadığı ve 11 kişinin de okuryazar ama herhangi bir okuldan mezun olmadığı saptanmıştır. Aile ve

Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) tarafından yapılan çalışmada ise boşanmış bireylerin %53'ü eğitimsiz ya da ilköğretim, %29'u lise ve dengi okul, %17'si yüksekokul mezunu olup, çalışma kapsamında görüşülen kitle içinde kadınların eğitim düzeyi erkeklere göre daha yüksektir. Yılmaz (2011), Gaziantep ilinde yaşayan kişilere çoktan seçmeli sorular yönelterek yapmış olduğu anket veri analizinde boşanma olgusunun sebep ve sonuçları üzerinde durmuştur. Araştırma kapsamındaki kişilerin eğitim durumlarına bakıldığında %32.7'si lise, %27'si ortaokul %15.1'i üniversite ve %1.2'si yüksek lisans mezunudur. Çalışmaya göre eğitim düzeyi düşük olan bireylerde boşanma sık rastlanırken üniversite ve yüksek lisans eğitimi görmüş bireyler daha az boşanmaktadır.

Musai ve diğerleri (2011), İran için yapmış oldukları çalışmada okuma-yazma oranı ve boşanma oranı arasında ters yönlü bir ilişki saptamışlardır. Salman ve Uzunboylu (2011), KKTC'de yaşayan 34 kişiye yaptıkları anket çalışması ile eğitim düzeyi ile boşanma arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmışlardır. Yapmış oldukları araştırma sonucunda boşanmış bireylerin büyük bir çoğunluğunun eğitim seviyesinin yüksek olduğunu ve eşlerin farklı kültürel çevreden gelmesinin boşanmaya etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Maslauskaitė ve diğerleri (2015), yapmış oldukları çalışmada Litvanya'da boşanma olgusunun sosyo-ekonomik belirleyicilerini araştırmışlardır. Yapmış oldukları analiz sonucunda büyük şehirlerde yaşayan kişilerin eğitim seviyeleri ile boşanmaları arasında negatif bir ilişki mevcutken küçük şehirlerde yaşayanlar için tam tersi bir durumun geçerli olduğunu tespit etmişlerdir.

Arıkan (1992) tarafından yapılan çalışmada örneklem içinde yer alan 29-33 ve 34-38 yaş grubundaki kadınlar en çok boşanırken, en az 49-53 ve 19-23 yaş grubundaki kadınlar boşanmaktadır. Ayrıca 11-15 ve 16-20 yaş aralığında evlenen kadınlar ile 18-22 ve 23-27 yaş grubunda yer alan erkeklerin daha fazla boşandığını tespit etmiştir. Hollanda için Poortman ve Kalmijn (2002), tarafından yapılan çalışmada genç yaşta evlenen bireylerin boşanma olasılıkları daha yüksektir. Demirci ve diğerleri (2005), Konya ilinde Kasım 2003 ile Temmuz 2004 tarihleri arasında gerçekleşen 200 boşanma dosyasını nedenleri ve sosyo-demografik özellikleri yönünden incelemişlerdir. İnceledikleri 98 dosyada ortalama evlenme ve boşanma yaşını sırasıyla erkeklerde 25.35 ve 36.64, kadınlarda 22.05 ve 33.39 olarak tespit etmişlerdir. Keskin (2007), Niğde ilinde boşanma davalarını en çok açanların kadınlar olduğunu, 15 kadından 12'si 20-30 yaş grubunda yer alırken erkeklerde boşanma yaşının arttığını ve 25-30 yaş grubunda yoğunlaştığını tespit etmiştir. Sucu (2007), Sakarya ilinde araştırma kapsamında yer alan boşanmış kadınların yarısının evlenme yaşının 20 ve altında olduğunu ve boşanma oranının en yüksek olduğu yaş grubunu 31-35 olarak tespit etmiştir. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009) ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) tarafından yapılan çalışmalarda örnekleme dahil edilen boşanan kişilerin cinsiyetine bakıldığında kadınların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009), boşanmış bireyler içerisinde eşleri ile aralarında 0-5 yaş farkı olan bireylerin daha fazla boşandıklarını tespit etmiştir. Salman ve Uzunboylu (2011), tarafından KKTC yapılan araştırmanın örneklem grubunun demografik özellikleri incelendiğinde kadınlar %64.7, erkekler %35.3'ü oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan boşanmış bireylerin yaşlarına baktıklarında büyük çoğunluğun 31-40 yaşları arasında olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmaya katılan bireylerin büyük çoğunluğunun küçük yaşta evlendiğini ifade etmişlerdir.

South ve Spitze (1986), Arıkan (1992) büyük şehirlerde yaşayan kişilerin boşanma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Sucu (2007), Sakarya ilinde boşanmış çiftlerin %38'lik bir kısmı farklı etnik ve sosyal-kültürel çevreye sahip olduğunu tespit etmiştir. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009) ve Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığı (2014), yapmış oldukları çalışmalarda boşanan bireylerin çoğu büyük şehirlerde yaşamaktadır. Musai ve diğerleri (2011), İran için yapmış oldukları çalışmada şehircilik oranının artmasıyla birlikte boşanma oranlarının da arttığını tespit etmişlerdir.

2.2. Sosyo-ekonomik Açından Boşanma

2.2.1. İşsizlik ve Boşanma Olgusu

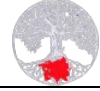
South (1985), bir başka çalışmasında İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD’de ekonomik koşulların boşanma oranı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmasında; milli gelir, işsizlik oranı, kadın işgücüne katılım oranı ve 20-29 yaş grubu oranı değişkenlerini boşanma oranının açıklayıcısı olarak kullanmıştır. Çalışmasında kullanmış olduğu veri seti 1947-1979 dönemine ilişkindir. Yapmış olduğu regresyon analizi sonucunda işsizlik oranı ile boşanma oranı arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. ABD için South ve Spitze (1986), tarafından yapılan çalışmada erkek eşlerin çalıştığı çiftlerde boşanma olasılığının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Huang (2003), Tayvan’a ait Ocak 1978 – Nisan 2000 dönemi boşanma oranı, işsizlik oranı, gebelik oranı ve evlenme oranı verilerini kullanarak, işsizlik ve aile davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında işsizlikten boşanmaya doğru anlamlı bir nedensellik bulmuştur. Tayvan’da işsizlik oranı boşanma oranı üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Kawata (2008), Japonya’da işsizlik oranında meydana gelen artışın boşanma oranı üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Bu amaçla 1958-2006 dönemini kapsayan işsizlik oranı, ortalama çalışma saatleri ve suç işleme oranı verilerini, boşanma oranının açıklayıcısı olarak kullanmış ve çalışmasında hem zaman serisi hem de yatay kesit verilere yer vermiştir. Yapmış olduğu analizler sonucunda boşanma oranı ile işsizlik oranı arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir.

Roy (2010), çalışmasında Avustralya’da işsizlik ve boşanma ilişkisini incelemiştir. Bu amaçla analizlerinde 2001-2007 dönemini kapsayan panel veri seti kullanmıştır. Çalışma evli çiftler ile birlikte yaşayan çiftlerin birbirlerinden farklı olduklarını ve bir boşanma durumunda karşılaşacakları maliyetlerinde değişiklik göstereceğini varsaymaktadır. Roy (2010), yapmış olduğu analizler sonucunda kadın işsizlik oranlarının yüksek olması birlikte yaşayan çiftler üzerinde boşanma olasılığını artırırken evli çiftler üzerinde bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz (2011), Gaziantep ili için yapmış olduğu anket çalışmasında katılımcıların %35.4’üne göre eşlerden birinin işsiz olması boşanmayı hızlandırıcı bir etken olarak görülmektedir.

Amato ve Beattie (2011), 50 Eyalet ve Kolombiya Bölgesi’ndeki işsizlik oranı ile boşanma oranı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmalarında kullandıkları veri seti 1960-2005 dönemine ilişkindir. Elde edilen bulgulara göre 1960-1980 dönemi işsizlik oranında meydana gelecek olan bir artış boşanma oranını da artırmakta olup, ekonomik sıkıntılar evlilik istikrarını zedelemektedir. 1980 yılından sonra ise boşanma oranı ve işsizlik oranı arasında negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu durum yüksek işsizlik oranlarının olduğu dönemlerde boşanma maliyetlerinden dolayı kişilerin boşanma eyleminden uzaklaştığı görüşünü desteklemektedir.

DiFurio ve diğerleri (2012), yapmış oldukları çalışmada Amerika Birleşik Devletleri Tennessee Eyaleti’ndeki 95 ilçe için 1998-2009 dönemine ait kişi başına düşen gelir, işsizlik oranı ve dini kuruluş sayılarını kullanarak boşanma oranı üzerinde yaratmış oldukları etkileri açıklamaya çalışmışlardır. Çalışmada yaşanan iş kayıplarının kişileri boşanmaya teşvik etmediğini ve kişilerin ekonomik sıkıntı dönemlerinde boşanmaları erteledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Gonzalez-Val ve Marcen (2016), konjonktürel dalgalanmaların 29 Avrupa ülkesinin boşanma oranları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yaptıkları panel veri analizinde 1991-2012 dönemine ilişkin bir veri seti kullanmışlardır. Bağımlı değişken olan boşanma oranının açıklayıcıları olarak işsizlik oranını, erkek işsizlik oranını, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılayı ve kadın işgücüne katılım oranını ele almışlardır. Yapmış oldukları analizlerde ülkelerin Avrupa Birliğine üye olma durumlarını, Euro kullanmaya başladıkları dönemi ve boşanma hukuklarında yapılan reformları dikkate almışlardır. Gonzalez-Val ve Marcen (2016), işsizlik oranı ile erkek işsizlik oranında meydana gelen artışların çiftleri boşanmaktan caydırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

2.2.2. Kadın İşgücüne Katılımı ve Boşanma Olgusu

South (1985), ABD için yapmış olduğu çalışmada kadın işgücüne katılımının artması boşanmaları da artırmaktadır. ABD için yapılan bir başka çalışmada Sander (1985), kadınlarda çalışma hayatı ve boşanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında veri seti olarak 1970 yılı tarım sektörüne ilişkin boşanma oranını, kırsal tarım dışı boşanma oranını, kadın işgücüne katılım oranını, nüfus yoğunluğunu ve tarım sektörü varlıklarını kullanmıştır. Yapmış olduğu regresyon analizleri sonucunda kadın işgücüne katılım oranının boşanmalar üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. ABD için South ve Spitze (1986), tarafından yapılan çalışmada 35 saatten fazla çalışan kadınların tüm evlilik sürelerinde işgücüne katılım katsayıları pozitif olarak bulunmuştur. Bu bakımdan South ve Spitze (1986), Sander (1985) ve South (1985) tarafından yapılan çalışmalar birbirleriyle örtüşerek kadın işgücüne katılımı boşanmaları artırdığını ifade etmektedirler.

Trent ve South (1989), gelişmiş ve gelişmekte olan 66 ülkedeki sosyo-ekonomik gelişme, kadının işgücüne katılımı, cinsiyet oranı ve dini inanışlar ile toplumsal düzeyde boşanma oranı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Trent ve South (1989), çalışmalarında 1976-1982 dönemine ilişkin bir veri seti kullanmış ve ülkeleri gelişme düzeyleri, kadın işgücüne katılımları ve boşanma oranlarına göre gruplara ayırmışlardır. Yaptıkları regresyon analizi sonucunda boşanma oranı ile kadınların işgücüne katılım oranı arasında U şeklinde eğrisel bir ilişki tespit etmişlerdir.

Bremmer ve Kesselring (2002), işgücü piyasasındaki kadın ve boşanma arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmalarında 1948-1995 dönemine ilişkin boşanma oranı, kadın işgücüne katılım oranı ve kadın ortalama reel geliri verilerini kullanmışlardır. Kadının işgücüne katılımındaki artışlar boşanma olasılığında bir azalmaya neden olmaktadır. Ayrıca boşanma oranındaki artışlar kadının işgücüne katılımını da artırmaktadır. Yaptıkları bir başka çalışmalarında Bremmer ve Kesselring (2004), zaman serileri tekniklerini kullanarak boşanma, kadının işgücüne katılımı, doğum oranı ve kadının geliri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu amaçla 1960-2001 dönemine ilişkin bir veri seti kullanmışlardır. Çalışmada kullandıkları değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki tespit etmişlerdir. Çalışmalarında literatürde yapılmış bu tür çalışmalarda iki farklı görüş olduğunu ifade etmişlerdir. Birinci görüş gelir etkisidir. Gelir etkisi; kadın işgücü katılım oranının geliri artırdığını ve ailevi bağların güçlendiğini ve böylelikle boşanma olasılığının azaldığını ileri sürmektedir. İkinci görüş ise bağımsızlık etkisidir. Bu görüşe göre kadının işgücüne katılımı geliri, mali bağımsızlığı ve dolayısıyla boşanma ihtimalini artırmaktadır. Çalışmalarında bağımsızlık etkisi gelir etkisinden daha büyük bir etkiye sahiptir. Evli kadınlar, çocuklarını eğitmenin artan maliyeti, kadının işgücü piyasasında olmasının kabullenilmesi ve bazı meslek gruplarında çalışma engellerinin

azaltılması, eğitim seviyesindeki artışlar ve yüksek yaşam maliyetleri gibi sosyo-ekonomik faktörlerden dolayı işgücü piyasasına katıldıkça boşanma oranları artmaktadır.

Hollanda’daki evli kadınların çalışma hayatında yer almalarının boşanma üzerindeki etkisini inceleyen Poortman ve Kalmijn (2002), çalışan evli kadınların çalışmayan evli kadınlara göre %22 daha fazla boşanma riskine sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmayan kadınlar ile tam zamanlı çalışan kadınlar karşılaştırıldığında boşanma olasılığı tam zamanlı çalışan kadınlarda %33 daha yüksektir. Yarı zamanlı çalışan kadınların boşanma üzerinde yaratmış olduğu etki çok azdır. Uzun süredir evli olan çiftler için çalışma saatlerinin yoğunluğu boşanma riskini artırırken kısa süredir evli olan çiftler için kadın eşin çalışma saati boşanma riski için göz ardı edilebilir. Kadınlarda çalışma ve boşanma arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer çalışmada Poortman (2005), Hollanda’daki 1285 kadına ait anket verileri kullanılarak yapmıştır. Çalışmada çalışan kadınların boşanma oranlarının çalışmayan kadınlara göre %16 daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. No ve diğerleri (2007), Afrikalı Amerikan kadınlar üzerine yaptığı çalışmada boşanma oranı, kadın işgücüne katılım oranı, ortalama reel gelir ve doğum oranı arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Çalışmada kullandığı veri seti 1972-2004 dönemine ilişkindir. İşgücüne katılımın artması ile birlikte boşanma oranları kalıcı bir şekilde artmaktadır.

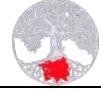
Türkiye için Kutlar ve diğerleri (2012), tarafından yapılan çalışmada 1988-2009 dönemine ilişkin kadın işgücüne katılım oranı, ücret endeksi, boşanma oranı ve evli kadınlara ait doğurganlık oranı verileri kullanılarak sosyo-ekonomik faktörlerle kadın çalışma hayatı arasındaki ilişki incelenmiştir. South (1985), Sander (1985), South ve Spitze (1986) ve Bremmer ve Kesselring (2004), tarafından yapılan çalışmalarda olduğu gibi Kutlar ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmada da kadın işgücüne katıldıkça boşanmalar artmaktadır.

Üçler ve Kızılkaya (2014), Türkiye için 2004-2013 dönemine ilişkin bölgesel boşanma sayısı, kadın istihdam sayısı ve doğum sayısı verilerini kullanarak kadın işgücüne katılımının toplum yapısı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmalarında elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’de kadın istihdam ettikçe boşanmalar artmaktadır. Fakat çalışmada bölgesel farklılıklar mevcut olup Panel DOLS sonuçlarına göre Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde, Panel FMOLS sonuçlarına göre ise Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde boşanma ile kadın istihdamı arasındaki ilişkinin yönü negatiftir.

Alptekin ve Luo (2015), çalışmalarında yakın geçmişte OECD ülkelerinde aile kurumunun yapısal ve işlevsel açıdan önemli geçişlere uğradığını ve evlenme oranı ile doğurganlık oranının giderek düşmekte ve boşanma oranının artmakta olduğunu ifade etmektedirler. Bu kapsamda OECD ülkelerinde kadınlarda işgücüne katılımının boşanma oranı ile bir ilişkisinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla 1990-2012 dönemine ilişkin bir veri seti kullanarak panel veri analizi yapmışlardır. Alptekin ve Luo (2015), yaptıkları panel veri analizinde sabit etkiler modeline göre OECD ülkelerinde kadınların işgücüne katılım oranının artışı ile boşanma oranının artışı arasında bir ilişki tespit etmişlerdir. Ayrıca yaptıkları panel koentegrasyon testi sonucunda iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişki saptamışlardır.

2.2.3. Gelir ve Boşanma Olgusu

ABD için yapmış olduğu çalışmada South (1985), milli gelirin katsayısını negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulmuştur. Yine ABD için Sander (1985), tarafından yapılan çalışmada tarım sektörü varlıklarında meydana gelen bir artış sonucunda tarım sektöründeki

boşanma oranlarında da bir artış meydana gelmektedir. Bremmer ve Kesselring (2002), işgücü piyasasındaki kadın ve boşanma arasındaki ilişkiyi araştırmış olduğu çalışmasında kadının gelirindeki artışla birlikte boşanma olasılığının da arttığını saptamıştır. No ve diğerleri (2007) Afrikalı Amerikalılar üzerinde yaptıkları çalışmada ortalama reel gelirde meydana gelen artışların boşanma olasılıklarını azaltma eğiliminde olduğunu tespit etmişlerdir.

Musai ve diğerleri (2011), boşanma ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmalarında İran'a ilişkin 1974-2006 dönemini kapsayan bir veri seti kullanmış ve boşanmanın açıklayıcısı olarak kişi başına düşen gelir, hane halkı harcamaları, şehircilik oranı ile okuma-yazma oranını ele almışlardır. Ayrıca gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermek amacıyla gini katsayısını modele ilave etmişlerdir. Musai ve diğerleri (2011), yapmış olduğu araştırma sonucunda gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması boşanma oranlarında yüksek bir artışa neden olduğunu tespit etmişlerdir. Boşanma oranı ve kişi başına düşen gelir arasında ise negatif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Musai ve diğerleri (2011), tarafından yapılan çalışmada olduğu gibi DiFurio ve diğerleri (2012), tarafından ABD'nin Tennessee Eyaleti'ndeki 95 ilçe için yapılan çalışmada kişi başına düşen gelir ile boşanma oranı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Gonzalez-Val ve Marcen (2016), konjonktürel dalgalanmaların 29 Avrupa ülkesinin boşanma oranları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yaptıkları panel veri analizinde 1991-2012 dönemine ilişkin boşanma oranı, işsizlik oranını, erkek işsizlik oranını, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla ve kadın işgücüne katılım oranı verilerini kullanmışlardır. Elde ettikleri modellerde kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılanın katsayısını istatistiksel olarak anlamsız bulmuşlardır.

3. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM

Çalışmada TÜİK İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması, Düzey 2'de yer alan 26 alt bölgeye ait panel veri seti kullanılmış olup bağımlı değişken olarak kaba boşanma hızı ele alınmıştır. Tablo 1 'de çalışmada kullanılan değişkenler ve kısaltmaları sunulmuştur.

Tablo 1: Değişkenler ve Kısaltmaları

Değişken	Kısaltma
Kaba Boşanma Hızı (‰)	KBH
İşsizlik Oranı (%)	İÖ
Erkek İşsizlik Oranı (%)	EİÖ
Kadın İşgücüne Katılım Oranı (%)	KİKO
Okuma Yazma Bilen Kadın Oranı (%)	OYBKO
Okuma Yazma Bilen Erkek Oranı (%)	OYBEO
Lise ve Dengi Mezun Kadın Oranı (%)	LVDMMKO
Lise ve Dengi Mezun Erkek Oranı (%)	LVDMMEO
Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu Kadın Oranı (%)	YVFMKO
Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu Erkek Oranı (%)	YVFMEO
Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (kwh)	KBTE

Çalışmada bağımlı değişken olarak kullanılan kaba boşanma hızı belli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen boşanma sayısıdır. Kaba boşanma hızının açıklayıcıları olarak işgücü durumu, eğitim durumu ve bir bölgenin gelişmişlik düzeyini gösteren verilere yer verilmiştir.

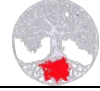
İşgücü durumu için 2007-2015 dönemine ilişkin işsizlik oranı, erkek işsizlik oranı, kadın işgücüne katılım oranı verileri kullanılmıştır. Eğitim değişkenleri olarak 2008-20015 dönemi okuma yazma bilen oranı, lise ve dengi mezun oranı, yüksek okul ve fakülte mezun oranı verileri hem kadın hem de erkek için ayrı ayrı ele alınmıştır. Kişi başına düşen elektrik tüketimi bir bölgenin gelişmişlik düzeyini gösteren bir veri olarak kabul edilebilmekte olup, çalışmada 2007-2014 dönemi kişi başına toplam elektrik tüketimi (kwh) verisi açıklayıcı değişken olarak yer almaktadır. Veri setleri Türkiye İstatistik Kurumundan derlenmiştir.

Tablo 2’de Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2’de yer alan 26 alt bölge ve çalışmada kullanılan kodları verilmiştir.

Tablo 2: Bölgeler ve Kodları

Bölge Kodu	Bölgeler
1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
3	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
4	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
5	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
6	Şanlıurfa, Diyarbakır
7	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
8	İstanbul
9	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
10	Balıkesir, Çanakkale
11	İzmir
12	Aydın, Denizli, Muğla
13	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
14	Bursa, Eskişehir, Bilecik
15	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
16	Ankara
17	Konya, Karaman
18	Antalya, Isparta, Burdur
19	Adana, Mersin
20	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
21	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
22	Kayseri, Sivas, Yozgat
23	Zonguldak, Karabük, Bartın
24	Kastamonu, Çankırı, Sinop
25	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
26	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane

Çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Panel veri, zaman serisi ve yatay kesit verilere kıyasla birçok üstünlüğe sahiptir. Panel veri, araştırmacıya daha fazla sayıda gözlem sağladığından, serbestlik derecesini artırdığından ve açıklayıcı değişkenler arasında doğrusal bağlantı sorununu azalttığından dolayı ekonometrik tahminlerin etkinliği artmaktadır (Hsiao 2003: 3). Panel veri kullanmanın yukarıda sayılan avantajlarının yanında getirdiği bazı dezavantajlar ve kısıtlamalar da vardır. Bunlar hata payında oluşan sapmalar, veri toplama problemi ve zaman serisinin kısa olma problemi olarak sıralanabilmektedir. (Tatoğlu, 2013: 14).

Çalışmada ilk olarak değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı sınanmıştır. Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı tespit edilmiş ve ikinci nesil panel birim kök testi olan CADF kullanılarak değişkenlere durağanlık analizi yapılmıştır. Analizde tahmin edilmek üzere yedi farklı model oluşturulmuş ve her bir model olabilirlik oran testi ile sınanarak birim, zaman ya da her iki etkininde var olup olmadığı belirlenmiştir. Hausman testi yapılarak etkilerin rassal mı yoksa sabit mi olduğu saptanmıştır. Daha sonra modeller, zaman ve birim etki içerme durumlarında göre kukla değişkenler eklenerek uygun seçilen yöntem ile tahmin edilmiştir.

4. EKONOMETRİK BULGULAR

Tablo 3’de çalışmada kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri sunulmuştur. Tüm dönemler ve bölgeler arasında kaba boşanma hızının maksimum değeri %2.82’dir. Bu değer 2010 ve 2011 yıllarında on birinci bölgede görülmektedir. Kaba boşanma hızının minimum değeri olan %0.15 ise 2008 yılı dördüncü bölgeye aittir. 2007-2015 dönemi boyunca kaba boşanma hızının ortalama değeri %1.43 ve standart sapması 0.64’dür.

Tablo 3: Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişken	Ortalama	Medyan	Maksimum	Minimum	Standart Hata	Gözlem Sayısı
KBH	1.43	1.54	2.82	0.15	0.64	234
İÖ	10.13	9.60	24.80	3.40	3.99	234
EİÖ	9.82	8.85	24.50	3.30	4.12	234
KİKO	28.43	29.20	48.20	3.10	9.16	234
OYBKO	89.78	90.89	97.09	69.48	5.69	208
OYBEO	97.67	98.08	99.38	90.96	1.60	208
LVD MKO	16.36	16.29	26.12	7.17	4.16	208
LVD MEO	24.27	24.42	31.51	18.05	3.16	208
YFMKO	7.66	7.24	19.71	1.74	3.42	208
YFMEO	11.18	11.12	23.37	4.03	3.33	208
KB TET	2330.53	2107.50	5747	517	1209.14	208

Analize ilk olarak değişkenlerin yatay kesit bağımlılığının incelenmesi ile başlanmıştır. Yatay kesit bağımlılığının incelenmesi değişkenlerin durağanlık analizinin tespiti için kullanılacak olan birim kök testlerinin belirlenmesinde önem arz etmektedir. Yatay kesit bağımlılık test sonuçları Tablo 4’de verilmiştir. Tüm test sonuçlarına göre değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı mevcuttur. Fakat analizde kullanılan verilerde $N=26$ ve $T=9$ olduğundan $N>T$ koşulu geçerlidir. Pesaran vd. (2004) CD_{LM} testi $N>T$ koşulunda yatay kesit bağımlılığını araştırmaktadır. Pesaran vd. (2004) CD_{LM} testine göre de değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4: Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

Değişken	Breusch-Pagan CD _{LM1}	Pesaran CD _{LM}	Bias-Corrected Scaled LM	Pesaran CD _{LM2}
KBH	1668.896***	51.69212***	50.06712***	38.37610***
KİKO	1039.255***	26.99560***	25.37060***	17.48109***
İO	969.6323***	24.26476***	22.63976***	21.06685***
EİO	1308.162***	37.54300***	35.91800***	27.78309***
OYBKO	2540.808***	85.89132***	84.03418***	50.40436***
OYBEO	2535.035***	85.66489***	83.80774***	50.34645***
LVD MKO	1878.417***	59.91023***	58.05309***	39.89743***
LVD MEO	1501.781***	45.13734***	43.28020***	33.21512***
YVFMKO	2584.996***	87.62454***	85.76739***	50.84274***
YVFMEO	2583.558***	87.56811***	85.71097***	50.82844***
KBTET	1697.941***	52.83138***	50.97424***	39.69083***

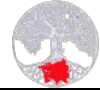
Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Yatay kesit bağımlılığının tespitinin ardından değişkenlerin durağanlık analizine geçilmiştir. Analizde kullanılan değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının mevcut olmasından dolayı, değişkenlerin durağanlık sınaması ikinci nesil panel birim kök testi olan CADF ile yapılmıştır. Trendli ve trendsiz durumlar için yapılan CADF test sonuçları Tablo 5’de sunulmuştur. CADF panel birim kök testi sonuçlarına göre kaba boşanma hızı, kadın işgücüne katılım oranı, okuma-yazma bilen kadın ve erkek oranı hem trendli hem de trendsiz modele göre seviyesinde durağandır. İşsizlik oranı, erkek işsizlik oranı, yüksekokul ve fakülte mezunu kadın oranı ve kişi başı toplam elektrik tüketimi trendsiz olarak seviyesinde durağan tespit edilmiştir. Lise ve dengi mezun kadın ve erkek oranı ise trendli ve seviyesinde durağandır. Tablo 5 ‘de yüksekokul ve fakülte mezunu erkek oranına bakıldığında ise hem trendli ve trendsiz modellerde hem de seviyesinde ve birinci farkında durağan olmadığı görülmektedir. Yüksekokul ve fakülte mezunu erkek oranı dışındaki tüm değişkenler seviyesinde durağan olarak tespit edilmiştir. Analizin diğer aşamalarında sistemi bir değişkenden dolayı bozmak istenmediğinden yüksekokul ve fakülte mezunu erkek oranı değişkeni modellere dahil edilmemiştir.

Tablo 5: CADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	Gecikme	CADF	
		Trendli	Trendsiz
KBH	0	-1.694**	-2.034**
KİKO	0	-1.854**	-1.986**
İO	0	-0.111	-1.567*
EİO	0	-1.100	-2.253**
OYBKO	0	-5.752***	-5.455***
OYBEO	0	-7.306***	-7.473***
LVD MKO	0	-1.810**	0.436
LVD MEO	0	-3.398***	2.730
YVFMKO	0	-0.704	-2.326***
YVFMEO	0	2.286	-1.132
	1	12.715	16.363
ΔYVFMEO	0	4.548	-0.384
	1	12.715	16.363
KBTET	0	-0.330	-2.708***

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Değişkenlerin durağanlığının sınanmasının ardından uygun model seçimine geçilmiş ve analizde yedi farklı model tahmininde bulunulmuştur. Tahmin edilen modeller aşağıda verilmiştir.

Model I	→ $KBH = \beta_0 + \beta_1 \dot{I}O + \beta_2 E\dot{I}O + \beta_3 K\dot{I}KO$
Model II	→ $KBH = \beta_0 + \beta_1 K\dot{I}KO$
Model III	→ $KBH = \beta_0 + \beta_1 KBTET$
Model IV	→ $KBH = \beta_0 + \beta_1 OYBKO$
Model V	→ $KBH = \beta_0 + \beta_1 OYBEO + \beta_2 LVDMEO$
Model VI	→ $KBH = \beta_0 + \beta_1 LVDMKO + \beta_2 LVDMEO$
Model VII	→ $KBH = \beta_0 + \beta_1 YVFMKO$

Değişkenlerin durağanlığı Panel CADF birim kök testiyle sılandıktan sonra değişken verilerinin yatay ve dikey olarak birleştirilip birleştirilmeyeceğine karar vermek için birim ve/veya zaman etkilerinin varlığının araştırılması gerekmektedir. Panel veri analizinde sadece birim etkilerin veya sadece zaman etkilerin mevcut olduğu model tek yönlü model, birim ve zaman etkilerin aynı anda mevcut olduğu model ise iki yönlü model olarak tanımlanmaktadır. Modellerin tek veya iki yönlü etkiye sahip olup olmadığı Olabilirlik Oranı testiyle belirlenebilir (Yamak ve diğerleri, 2016: 63). Yapılan olabilirlik oran test sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur. Olabilirlik oran testi sonuçlarına göre tüm modeller birim etkisi içermektedir. Model I, Model II, Model III ve Model VI zaman etkisi içermezken, Model IV, Model V ve Model VII zaman etkisi içermektedir.

Tablo 6: Olabilirlik Oran Test Sonuçları

Model	Birim Etki	Zaman Etki
	χ^2 İstatistik Değeri	χ^2 İstatistik Değeri
Model I	421.87***	0.71
Model II	593.08***	0.00
Model III	462.36***	0.00
Model IV	445.67***	67.39***
Model V	504.44***	40.09***
Model VI	359.54***	0.00
Model VII	564.13***	44.73***

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Olabilirlik Oran Testi sonucunda belirlenen etkilerin sabit mi yoksa rassal mı olduğuna karar vermek amacıyla her bir model için Hausman testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 7’de verilmiştir. Hausman testinin H_0 hipotezi modelin rassal etkilere, H_1 hipotezi ise modelin sabit etkilere sahip olduğunu varsaymaktadır. Yapılan analiz sonucunda Model I, Model IV, Model V, Model VI ve Model VII için H_0 hipotezi reddedilerek sabit etkiler modeli uygun bulunmuştur. Model II ve Model III için ise rassal etkiler modelinin uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7: Hausman Test Sonuçları

Model	χ^2 İstatistik Değeri
Model I	49.9119***
Model II	1.6884
Model III	0.8931
Model IV	104.0074***
Model V	91.4599***
Model VI	34.2904***
Model VII	28.7858***

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Her bir birim ve zaman için kukla değişkenleri oluşturularak uygun modellere açıklayıcı değişken olarak eklenmiştir. Birinci birim ile birinci zamana ait değişkenler kukla değişken tuzağına düşülmesini önlemek amacıyla modellere dahil edilmemiştir. Tahmin edilen model sonuçları Tablo 8 ve Tablo 9’da sunulmaktadır. Tek yönlü sabit birim etki içeren Model I incelendiğinde işsizlik oranının ve erkek işsizlik oranının katsayılarının %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. İşsizlik oranının katsayısı pozitif ve 0.2561 olarak bulunurken erkek işsizlik oranının katsayısı 0.2751 ve negatiftir. Kadın işgücüne katılımına bakıldığında ise katsayı değeri 0.0135 ve %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt, Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane dışındaki tüm illerde kadın işgücüne katılımı, işsizlik oranı ve erkek işsizlik oranı boşanma üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan, Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri’de bu etkinin yönü negatifken diğer tüm illerde pozitifdir. Model bir bütün olarak anlamlı olup, işsizlik oranı, erkek işsizlik oranı ve kadın işgücüne katılımı, kaba boşanma hızını %97 oranında açıklamaktadır. Tek yönlü rassal birim etki içeren Model II’de kadın işgücüne katılımının katsayı değeri 0.0147 olarak tespit edilmiştir. Bu değer %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitifdir. Kadın işgücüne katılımı ile kaba boşanma hızı arasındaki ilişkide bölgeler arası farklılıklar mevcuttur. Altıncı, yedinci ve yirmi altıncı bölgede kadın işgücüne katılımı ile boşanma arasında bir ilişki tespit edilememiştir. İkinci ve dördüncü bölgede kadınlar işgücü piyasasına katıldıkça boşanmalar azalırken geriye kalan tüm bölgelerde kadının iş gücü piyasasında yer alması boşanmaları arttırmaktadır.

Tablo 8: MODEL I, MODEL II VE MODEL III Tahmin Sonuçları

DEĞİŞKEN	MODEL I	MODEL II	MODEL III
İÖ	0.2561*		
EİÖ	-0.2751*		
KİKO	0.0135***	0.0147***	
KBTET			0.0003***
Sabit Terim	0.3141***	0.2288***	0.3614***
D2	-0.2130***	-0.2334***	-0.0447
D3	0.3564***	0.3907***	0.2588***
D4	-0.2994***	-0.3059***	-0.3357***
D5	0.6378***	0.6605***	0.1659**
D6	0.0684	0.0805	-0.1638***
D7	-0.1029	-0.0677	-0.3291***
D8	1.1899***	1.2532***	0.9012***
D9	0.9295***	1.0057***	0.0062
D10	1.0703***	1.1241***	0.5003***
D11	1.9002***	1.9829***	1.2672***
D12	1.4211***	1.4744***	1.2399***
D13	0.9105***	0.9481***	0.6822***
D14	1.0266***	1.0880***	0.4963***
D15	0.8146***	0.8802***	-0.0436
D16	1.4284***	1.5109***	1.2580***
D17	0.9579***	1.0186***	0.6598***
D18	1.4657***	1.5149***	1.2285***
D19	1.1011***	1.1681***	0.8900***
D20	0.6895***	0.7159***	0.0826
D21	1.2642***	1.2999***	1.0321***
D22	0.8567***	0.9089***	0.6097***
D23	0.8277***	0.8467***	0.3522***
D24	0.3371***	0.3828***	0.3999***
D25	0.4939***	0.5257***	0.5117***
D26	0.0829	0.0813	0.2095***
R ²	0.97	0.96	0.96
F İstatistiği	266.37***		
Wald χ^2 İstatistiği		6265.88***	5745.84***
Gözlem Sayısı	234	234	208
Bölge Sayısı	26	26	26

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

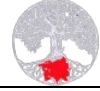
Tek yönlü rassal birim etki içeren Model III'de gelişmişlik düzeyinin boşanma üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Gelişmişlik düzeyinin katsayı değeri 0.0003 ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Fakat bölgeler arası farklılıklar mevcuttur. Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye'de gelişmişlik düzeyi ile boşanma arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Van, Muş, Bitlis, Hakkâri, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt'te ise gelişmişlik düzeyi ile boşanma arasındaki ilişkinin yönü negatifken geriye kalan bölgelerde pozitifdir.

Tablo 9: MODEL IV, MODEL V, MODEL VI VE MODEL VII Tahmin Sonuçları

DEĞİŞKEN	MODEL IV	MODEL V	MODEL VI	MODEL VII
OYBKO	-0.0135***			
OYBEO		- 0.0325***		
LVDMKO			0.0472***	
LVDMEO		-0.0073	0.0149	
YVFMKO				0.0581***
Sabit Terim	1.6065***	3.8030***	-0.4336*	0.3007***
D2	-0.2518***	-0.2893***	0.1413*	-0.0845*
D3	0.3278***	0.3219***	0.2324***	0.2948***
D4	-0.5450***	-0.5757***	-0.0843	-0.2969***
D5	0.4842***	0.4243***	0.6579***	0.5353***
D6	-0.3017***	-0.3406***	0.1761**	-0.0782
D7	-0.4819***	-0.4979***	-0.0623	-0.2384***
D8	1.3257***	1.2684***	0.8894***	0.8917***
D9	1.2001***	1.1306***	0.8743***	0.9768***
D10	1.2373***	1.1439***	1.1152***	1.0349***
D11	2.1541***	2.0821***	1.7533***	1.7068***
D12	1.6891***	1.6007***	1.5483***	1.4423***
D13	1.0283***	0.9507***	1.0777***	0.9769***
D14	1.1728***	1.1328***	0.8173***	0.9056***
D15	0.9945***	0.9599***	0.6897***	0.7953***
D16	1.5908***	1.5657***	0.9469***	0.9514***
D17	1.0717***	0.9941***	1.1275***	0.9862***
D18	1.7874***	1.7177***	1.4731***	1.4645***
D19	1.2376***	1.1823***	0.9963***	1.0523***
D20	0.6746***	0.6086***	0.6884***	0.6522***
D21	1.2645***	1.2373***	1.2337***	1.2354***
D22	0.8651***	0.8336***	0.7347***	0.7757***
D23	0.9979***	0.9772***	0.9607***	0.9463***
D24	0.5192***	0.4492***	0.7120***	0.5524***
D25	0.6637***	0.5747***	0.7169***	0.5976***
D26	0.2879***	0.2784***	0.1647***	0.2305***
2009	0.1839***	0.1813***		0.0960***
2010	0.2462***	0.2473***		0.1159***
2011	0.2581***	0.2539***		0.0272
2012	0.2933***	0.2818***		0.0131
2013	0.3066***	0.2898***		-0.0543
2014	0.3626***	0.3458***		-0.0523
2015	0.3605***	0.3435***		-0.1162
R ²	0.98	0.98	0.98	0.98
F İstatistiği	511.13***	493.11***	359.81***	516.26***
Gözlem Sayısı	208	208	208	208
Bölge Sayısı	26	26	26	26

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

İki yönlü sabit etkiler içeren Model IV’de kaba boşanma hızı ile okuma yazma bilen kadın oranı arasındaki ilişki incelenmiştir. Okuma yazma bilen kadın oranının katsayısı negatif ve %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bölgeler birbirinden farklılık gösterse de genel olarak Türkiye’de okuma yazma bilen kadın oranı artıkcı boşanmalar artmaktadır. İkinci, dördüncü, altıncı ve yedinci bölgelerde ise okuma yazma bilen kadın oranının artması ile boşanmalar azalmaktadır. Model IV gibi Model V’de iki yönlü sabit etkiler içermektedir. Bu modelde lise ve dengi okul erkek mezun oranının boşanma üzerinde bir etkisi yokken okuma yazma bilen erkek oranının artması boşanmaları azaltmaktadır. Tüm bölgeler istatistiksel olarak anlamlı olup, ikinci, dördüncü, altıncı ve yedinci bölgelerde Model IV’de

olduğu gibi eğitim değişkenlerinin katsayıları Model V’de de negatif olarak bulunmuştur. Model IV ve V’de zaman etkisini göstermek üzere eklenen kukla değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Model VI’da lise ve dengi mezun kadın ile erkeklerin boşanma üzerindeki etkileri incelenmiş ve mezun kadınlar artıkça boşanmalar artmaktayken mezun erkeklerin boşanma üzerinde bir etkisi yoktur. Model VII’ye göre yüksekokul ve fakülte mezunu kadın oranı artıkça boşanmalarda artmaktadır. Altıncı bölgede yer alan Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri dışında tüm bölgelerde yüksekokul ve fakülte mezunu kadın oranı katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır. İkinci, dördüncü ve yedinci bölgede ilişkinin yönü negatif iken diğer tüm bölgelerde pozitifdir. Zaman etkisini göstermek için eklenen kukla değişkenlerden ise sadece 2009 ve 2010 yılı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Model IV, V, VI ve VII’nin F istatistiklerine bakıldığında modeller bir bütün olarak anlamlıdır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada 2007-2015 dönemi TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması, Düzey 2’de yer alan 26 alt bölgeye ait panel veri seti kullanılarak Türkiye’de bölgesel bazda boşanma olgusunun belirleyicileri araştırılmıştır. Bu amaçla kaba boşanma hızının açıklayıcıları olarak işgücü durumuna, eğitim seviyesine ve bölgenin gelişmişlik düzeyine ilişkin verilere yer verilmiştir.

Çalışmada oldukça önemli sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde ise Türkiye’nin doğusu ile batısı arasında önemli farklılıkların olduğu açıkça görülmektedir. İlk olarak, işgücü durumuna bakıldığında boşanma üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Kadın işgücüne katılım oranı, işsizlik oranı ve erkek işsizlik oranı boşanma olgusunun birer belirleyicileridir. Bölgesel farklılıklar olmakla birlikte işsizlik oranı ve kadın işgücüne katılım oranı artıkça Türkiye’de boşanmalar artmaktadır. Ağrı, Kars, Iğdır, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt, Ardahan, Van, Muş, Bitlis ve Hakkari illerinde yani Türkiye’nin doğusunda kadının işgücüne katılması boşanma oranlarını azaltıcı bir faktördür. Aynı zamanda bu illerde kadın işgücüne katılımı diğer bölgelere nazaran çok daha düşüktür. Literatürde kadınların işgücüne katılımı üzerine iki farklı etkinin var olduğu ileri sürülmekteydi. Bunlardan birincisi gelir ikincisi ise bağımsızlık etkisiydi. Çalışma sonucunda genel olarak Türkiye’de bağımsızlık etkisinin geçerli olduğunu ve kadının işgücüne katılımı geliri, mali bağımsızlığı ve sonuç olarak da boşanmaları artırdığı görülmüştür. İşsizlik oranına bakıldığında ise işsizliğin aile içi huzuru bozduğu ve kişileri boşanma eğilimine sürüklediği görülmektedir. Fakat erkek işsizlik oranında bu durumun tam tersinin geçerli olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de erkek eşlerin iş sıkıntısı çekmeleri evliliklerinin bozulması için bir sorun teşkil etmemekte hatta erkeğin işsiz olması eşleri daha fazla dayanışmaya yöneltmektedir.

İkinci olarak gelişmişlik düzeyi ve boşanma arasındaki ilişki incelenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye geliştikçe boşanmalarda artmaktadır. Boşanma olgusuna ilişkin literatürde bir ülkenin refah düzeyinin artmasıyla boşanmalarında arttığı ileri sürülmekteydi. Bu bağlamda beklentiler ile elde edilen sonuçlar örtüşmektedir. Fakat bölgesel farklılıklar mevcuttur. Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan, Van, Muş, Bitlis, Hakkâri, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illeri geliştikçe boşanmalar azalmaktadır. Türkiye’nin doğusu ve batısı arasında büyük farklılıklar vardır ve Türkiye’nin doğusu batısına göre daha yavaş bir şekilde gelişmektedir bu durumda onun bir yansıması olarak gösterilebilir.

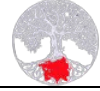
Son olarak eğitim düzeyi ve boşanma arasındaki ilişkiyi incelemek üzere dört farklı model tahmin edilmiş kadınların eğitim düzeyleri ile boşanma arasında bir ilişki tespit edilirken

erkeklerin eğitim düzeyi ve boşanma arasında beklenen ilişki tespit edilememiştir. Sadece modellerin bir tanesinde okuma yazma bilen erkek oranı değişkeni anlamlı bulunmuş ve erkeklerde okuma yazma oranının artmasının boşanmayı azaltıcı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Kadınlarda da yine eğitim düzeyi düşük olan yani okuma yazma bilen kadın oranının artması dört farklı bölgede boşanmayı azaltıcı görülmektedir. Bu bölgeler ise Türkiye’nin doğusunda yer almaktadır. Türkiye’nin batısına doğru gidildiğinde ise durum tersine dönmektedir. Kadınlarda genel olarak eğitim düzeyinin artması boşanmaları da artırmaktadır. Özellikle yüksekokul ve fakülte mezun kadın oranı artıkça doğu bölgeleri hariç Türkiye’nin genelinde boşanmalar artmaktadır.

REFERENCES

- Alpekin, Duygu ve diğerleri (2015), “The Relationship Between Female Labor Force Participation and Divorce: Panel Data Analysis on OECD Countries”, IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal, 6(18), 1-29.
- Amato, Paul R. Ve Beattie, Brett (2011), “Does the unemployment rate affect the divorce rate? An analysis of state data 1960–2005”, Social Science Research, 40, 705-715.
- Arıkan, Çiğdem (1992), Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Bremmer, Dale ve Kesselring, Randy (2002), “Divorce and Female Labor Force Participation: Evidence from Times-Series Data, Causality Tests, and Cointegration”, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.456.1172&rep=rep1&type=pdf> (15.11.2016).
- Bremmer, Dale ve Kesselring, Randy (2004), “Divorce and female labor force participation: Evidence from times-series data and cointegration”, Atlantic Economic Journal, 32(3), 175-190.
- Demirci, Şerafettin ve Günaydın, İ.Gürsel (2005), “Konya İlindeki Boşanmaların Retrospektif Değerlendirilmesi”, Adli Tıp Dergisi, 19(1), 22-28.
- DiFurio, Ferdinand ve diğerleri (2012), “A Regional Analysis of Divorce Rates”, International Journal of Business and Social Science, 3(13), 38-43.
- Gonzalez-Val, Rafael ve Marcen, Miriam (2016), “Divorce and The Business Cycle: A Cross-Country Analysis”, Review of Economics of the Household, 1-26.
- Härkönen, Juho ve Dronkers, Jaap (2006), “Stability and Change in the Educational Gradient of Divorce. A Comparison of Seventeen Countries”, European Sociological Review, 22(5), 501-517.
- Hsiao, Cheng (2003), Analysis of Panel Data, 2th Ed., Cambridge: Cambridge University Press.
- Huang, Jr-Tsung (2003), “Unemployment and Family Behavior in Taiwan”, Journal of Family and Economic Issues, 24(1), 27-48.
- Kawata, Yukichika (2008), “Does High Unemployment Rate Result in a High Divorce Rate? A Test for Japan”, Revista de economía del Rosario, 11(2), 149-164.
- Keskin, Işık (2007), Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlar, Aziz ve diğerleri (2012), “Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerinde Bir Araştırma”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 7(1), 149-168.

- Maslauskaitė, Ausra ve diğerleri (2015), “Socio-economic Determinants of Divorce in Lithuania: Evidence From Register-Based Census-Linked Data”, *Demographic Research*, 33, 871-908.
- Meder, Mehmet ve Gültekin, Mustafa (2012), “Türkiye’de 2001-2009 Yılları Arasındaki Boşanma Eğilimleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi*, (17), 149-164.
- Musai, Maysam ve diğerleri (2011), “Relationship between Divorce and Economic-Social Variables in Iran”, *British Journal of Arts and Social Sciences*, 1(2), 89-93.
- No, Sung Chul (2007), “Dynamic Analysis of Income and Independence Effect of African American Female Labor Force Participation on Divorce”, *International Atlantic Economic Society*, 35(2), 159–171.
- Pesaran, M. H., (2004), “General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels”, *CEsifo Working Paper Series* 1229.
- Poortman, Anne ve Kalmijn, Matthijs (2002), “Women’s Labour Market Position and Divorce in the Netherlands: Evaluating Economic Interpretations of the Work Effect”, *European Journal of Population*, 18(2), 175-202.
- Poortman, Anne-Rigt (2005), “Women’s Work and Divorce: A Matter of Anticipation? A Research Note”, *European Sociological Review*, 21(3), 301-309.
- Roy, Susmita (2010), “Unemployment rate and divorce”, http://nzae.org.nz/wpcontent/uploads/2011/08/Roy__Unemployment_Rate_and_Divorce.pdf (15.11.2016).
- Salman, Nihal ve Uzunboylu, Hüseyin (2011), *Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi*, 1.Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Sander, William (1985), “Women, Work and Divorce”, *The American Economic Review*, 75(3), 519-523.
- South, J. Scott ve Spitze, Glenna (1986), “Determinants of Divorce over the Marital Life Course”, *American Sociological Review*, 51(4), 583-590
- South, J.Scott (1985), “Economic Conditions and the Divorce Rate: A Time-Series Analysis of Postward United States”, *Journal of Marriage and Family*, 47(1), 31-41.
- Sucu, İlyas (2007), *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014), *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması*, 1.Basım, İstanbul: Çizge Tanıtım ve Kırtasiye.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2008), *Boşanma Sebepleri Bilimsel Araştırma Projesi*, İstanbul: Eflatun Matbaacılık.
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen (2013), *Panel Veri Ekonometrisi*, 2.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Trent, Katherine ve South, J. Scott (1989), “Structural Determinants of the Divorce Rate: A Cross-Societal Analysis”, *Journal of Marriage and Family*, 51(2), 391-404.
- Üçler, Gülbahar ve Kızılkaya, Oktay (2014), “Kadın İstihdamın Boşanma ve Doğurganlık Üzerinde Etkileri: Türkiye Üzerinde Bölgesel Panel Veri Analizi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 28-43.
- Yamak, Nebiye ve Diğerleri (2016), “Hırsızlık Suçunun Sosyo-Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi”, *TISK Academy/TISK Akademi*, 11(21), 56-69.

- Yılmaz, Mehmet (2011), Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Gaziantep İli Üzerinde Bir Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.